

Theologiæ Sacramentalis Scholasticæ Et Moralis Pars ...

Ad Mentem Doctoris Subtilis Ioannis Duns Scoti D. Augustino conformen

In quâ tractatur de Augustissimo Eucharistiæ Sacramento, ac Sacrificio
Missæ, ...

Bosco, Jean a

Lovanii, 1667

Concl. IV. Jejunium naturale præcipitur hodie observari ab hora duodecima
nocturna moraliter.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73377](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73377)

extrâ, etiam alicujus quantitatis, ita quod homo non perciperet, vel non intenderet illud deglutire, sed sicut saliva descenderet, non impediret Communionem. Quid si enim alius mihi non advertentibus globalum ex saccharo confectum in os & guttur immittat, nonne verè dicit comedisse & violasse jejunium naturale? Quid si dormienti vini copia ingeratur, adhuc manebit jejunus?

Certè infirmi, qui sui compotes non sunt, eo modo reficiuntur, deglutientes cum respiratione, quæ ab aliis infunduntur in os, ipsis non advertentibus, vel etiam renuentibus; quidni ergo violent jejunium naturale? Neque enim propter respirationem, sed propter aliam causam extrinsecam trahuntur, & ideo dicuntur comedi, vel bibi, estò descendat per modum saliva, defectu usûs rationis.

Eccè quàm varia explicatio Conclusionis, quam omnes admittunt, quor capta, tot sensus, & quod uni appareat potatio, alteri videtur respiratio, & quod unus affirmat cibum, alius negat. Quid clariùs, quàm homines bibere tobachum; sic enim communiter omnes loquuntur, estò fumus non descendat in stomachum. Et sanè si fistulâ tobachariâ, ut ita loquar, fugerem aquam, aut vinum, quis ambigeret me bibere, similiter si fugerem mel de petra, oleumque de saxo durissimo, nonne frangerem jejunium deglutendo illud? Nemo dubitat. Quidni ergo frangat jejunium, qui violenter extrahit fumum tobachi, eumque transmittit in stomachum?

Quia, inquis, non est cibus, aut potus: alioquin si quis ex industria aperto ore fumum halitum carnis in magna quantitate, tempore, v. g. Quadragesimâ, respirando attraheret, non solum jejunium naturale, sed etiam Ecclesiasticum solveret, quod est absurdum; & ideo, ut reor, inquit Diana supra parte 5. tract. 13. resol. 1. Nullus Confessarius si quis se accusaret per totum mane alicujus vigiliæ ex industria in culina permanisse, hauriendo fumum perdicum, caponum &c. nullus, inquam, Confessarius talem de peccato mortali damnaret, & ob id à Communionem illo die arceret.

Respondeo disparitatem esse, quod haurire fumum perdicum, aut caponum, non sit comedere perdices, aut capones, sicut fistulâ sumere tobachum, est bibere tobachum: & sicut ore masticare folia tobachi, est comedere etiam secundùm Dianam, si aliquid de illo in stomachum trahatur. Sin autem nihil trahitur in stomachum, constat profectò solum masticationem sive tobachi, sive aromatum, quæ ori imponuntur ad vitandum noxium aërem, non impedire communionem.

Immo Tannerus tom. 4. disp. 5. q. 8. dub. 4. nu. 79. & Faustus de Sacramento Eucharistiæ lib. 1. q. 381. docent (ut refert Diana supra) quod si quis aliquid aromaticum ore circumfert,

sed nihil ex intentione deglutit, nisi minimum quid per modum succi inseparabiliter saliva immixtum, non frangit jejunium naturale.

Minor ratio dubitandi est de pharmacis, quæ foris stomacho applicantur, etiamsi corroborent, & fortè aliquid intret per poros, quod nutriat; quia id communi calculo non est sumere potum vel cibum.

Atque hæc satis de materia jejunii. De tempore autem, à quo jejunium debeat incipere, planè liquet, quod à puncto mediæ noctis. Sed quod illud? Quis cognosceret mediam noctem exactè?

Hodie nemo (inquit Caramuel Theologiae fundamentalis 1. impressionis §. 241.) quoniam horologia claudicant, & ex syderibus, quæ soli Astronomi cognoscunt, nihil certi erui potest, quamdiu solis locus, & syderum ascensio non cognoscitur certius. Igitur hodie, qui mediam noctem metaphysicè observari juberet, impossibile observari juberet. Patet, quia exacta illius cognitio limites humani ingenii excedit. Nam de illo puncto Theologi judicare non possunt, & vix Geometræ & Astronomi possunt. Itaque:

CONCLUSIO IV.

Jejunium naturale præcipitur hodie observari ab hora duodecima nocturna moraliter.

Hic rursùm diversitas opinionum, sicut in cæteris, quæ pendent ex morali hominum æstimatione. Sunt Auctores qui primo ictui horæ duodecimæ dierum discretionem assignant. Ita Sanchez lib. 2. de Matrimonio disp. 41. n. 40. per accidens quippe est, quod plures pulsus audiantur, & quod hora duodecima non possit unico pulsu significari, sicut v. g. hora prima.

Hanc sententiam in rigore veram existimat Cardinalis Lugo disp. 15. n. 37. non solum de pulsu, quo horæ designantur, sed etiam de illo, quo prius designantur quadrantes horæ; solent enim antequam detur signum horarum, sonare pulsus minores pro quadrantibus; ita ut ante sex vel duodecim pulsus pro horis, sonent quatuor pulsus leviores, ad designandum jam esse finitos quatuor horæ quadrantes, & postea majori sono designantur duodecim horæ. Consequenter ergo fatendum est, horam esse finitam, & medium noctis designari, ubi primum cepit sonare primus pulsus pro quatuor quadrantibus; quia ex illo puncto incipit tempus horæ sequentis.

Quod facilè constabit consideranti motum rotæ illius, quæ in horologio continè movetur, & quæ divisa est ad modum crucis in quatuor

vel foris stomacho applicantur!

45. Tempus à quo jejunium incipit.

Caramuel

46. Hora duodecima incipit secundum aliquos ad primum ictum, Sanchez

Lugo

colligentes id ex motu rotæ, quæ in horologio continè movetur

tuor partes æquales, secundum spatium quatuor quadrantium: cum enim quatuor illa spatia sint omnino æqualia, fatendum est, quod ubi primum pertransitur illud quartum spatium rotæ, finitus est ultimus quadrans horæ; illud autem spatium finitur, quando sonat primus pulsus pro quatuor quadrantibus ante pulsum horarum: ergo tunc est finita tota hora, nam tempus sequens, quo sonant tres alii pulsus pro quadrantibus, & duodecim pro horis, pertinet jam ad primum quadrantem horæ sequentis: rota enim non quiescit, sed eodem modo movetur, ita ut dum sonant alii pulsus, pertransatur aliquod spatium sequentis quadrantis, ut ad oculum constar. Hæc Eminentissimus.

47.
secundum
Præpositum
incipit cum
præludio.

Caramuel.

At verò Præpositus in primam partem secunda Divi Thomæ q. 19. art. 6. dub. 5. n. 8. Videtur, inquit, dicendum, quod, per se loquendo, hora sit expleta, quando inchoatur præludium. Ita mihi retulerunt varii horologiorum directores à me super hac re consulti.

Sed quid ad hæc Doctissimus Caramuel? Theologia fundamentalis §. 225. sic discurret: Antequam Præposito velim respondere, recognosco illa verba: *Ita mihi retulerunt varii horologiorum directores à me super hac re consulti.* & quia mihi summo opere placent, Magnifico meo Domino, & amico Joanni Marco subtilissimo Mathematico cultori communico, & respondet, Se omnino demerari Præpositum aliàs magnum Theologum, in re horaria & horologiaria fuisse tam rudem. Ita mihi acutissimus Joannes Marcus, ita alii Mathematici super consultatione Patris Præpositi factâ horologiorum directoribus (hoc est Sacristis, & turrim Custodibus, hominibus ineptissimis, & ignorantissimis) à me consulti. Hæc Caramuel, cujus novam sententiam ultimo loco reservo.

48.
Dicaſtillo
allegit, huius
tum comedere
ad ultimum
pulsus.
Martinum
Bresserum
Trullenchum.

Venio ad Dicaſtillonem, qui disp. 9. n. 2 65. putat non improbabilem sententiam, quæ asserit usque ad ultimum pulsum non cogi cessare à comedendo, vel bibendo, qui vult communicare. Citat pro illa Martinum Bresserum de Consec. lib. 4. c. 11. n. 107. & Trullenchum in Decalogo tomo 1. lib. 3. cap. 2. dub. 4. n. 8. quia, inquit, juxta hunc pulsum quatuor quadrantum & primus pulsus horæ possunt computari pro uno signo moraliter; juxta Bresserum verò, omnes etiam horæ pulsus. Sanè quod non sit omnino mathematicè accipiendum punctum, etiam in horologio materiali rotato, certum mihi est maximè pro quadrantum primo pulsu. Nam ita solet esse disposita machina quadrantum, ut sonent paululum antequam plenè veniat diameter rotæ majoris ad summum.

Sed quidquid sit de hoc; unde quæro tibi constar, quod particula temporis illorum pulsum intret horam sequentem potius, quam se teneat ex parte antecedentis, cum vix, imò ne vix quidem possit constare de tali congruentia

omnium partium horologii, ut plenè veniat diameter rotæ ad summum, cum id non possit tam clarè constare, sicuti Lugo putat facile cognitu esse? Existimo ergo in morali estimatione hominum standum; unde in Religiosis, etiam illis, quæ maximè student exactè in puncto pulsare ad horam, non pulsant, nisi post ultimum horæ pulsum, tunc censentes utique primò compleri horam. Hucusque Dicaſtillo.

Verùm quod ad Religiosos attinet, Lovanii, ubi hæc scribo, nequidem expectant usque ad primum horæ pulsum; sed solent pulsare ad primum ictum præludii.

Non gravetur Lector si pro coronide hujus controversiæ proposuero novam opinionem Caramuelis supra §. 244. Cum agitur, inquit, de veracitate horologiorum, standum experientia est. Si quis haberet horologium, quod quories cum celo collatum, exactè respondere deprehenderetur, eidem stare deberet, & dies distinguere non duodecimæ ultimo, sed primo ictu. Si verò haberet, quod intrâ horam celo corresponderet, esset temerarius, si illud exactè horas repræsentare crederet. Cum igitur turrim horologia nec sint tam exacta, quam primû, nec tam exorbitantia quam secundum, merebuntur intermediam fidem, minorem primo, & majorem secundo. Sed quantum? Quantum experientia docuerit. Hucusque hæc Positionum Conclusio procedit speculativè & securè, nec ab aliquo impugnari poterit.

Sed progredieris, inquirisquæ, quantum experientia ipsa doceat? Jam tranſimus ad questionem de facto. Ex Kepleri optimi Mathematici Tychonicis Automatis utentis experientia ad quadrantem hinc inde terminos luxationis reduxi. Si verò habites Romæ, Martii, Parisiis &c. & Ecclesiarum apud te custodes, qui horologia dirigunt sunt Keplero doctiores; & ipsæ machinæ exactiores Tychonicis, contrahere hos terminos poteris (sed nec illi ullibi sunt doctiores, & eruditiores Keplero; nec istæ nobiliores Tychonicis) non quantum Diana, aut Theologi jussertint, sed quantum experientia docuerit. Hactenus Caramuel, apud quem curiosus Lector plura de hæc materia inveniet.

Si autem quaritur quid ego sentiam, non dubito horologia turrim sæpè sæpius à veritate deviare, non solum horæ quadrante, sed etiam mediâ horâ, prout quando hæc scribo, die videlicet 26. Martii anni 1659. experientia docuit horologium principale Universitatis Lovaniensis deviasse, nec primæ erant vices, & timeo quod nec erunt ultima. Quid ergo? Dico terminum luxationis à Caramuele præscriptum, stando præcisè in experientia & ratione, non esse nimium.

Ceterum quia potest Ecclesia præcipere, teste eodem Auctore §. 238. ut horarum discretio, & mediæ noctis determinatio, quid

quid cœliis fiat, humanitùs & Ecclesiasticè sic juxta primum horologium urbis, immo juxta quodcumque horologium vulgò exactum, nolo esse auctor illi, qui comedit, vel bibit post ultimum pulsam horæ duodecimæ, ut die isto communicet, donec particularis opinio seu propositio Caramuelis contra communem sententiam aliorum Doctorum, & universalem praxim omnium timoratorum, sciente & non contradicente Pontifice, magis inoleverit.

Dixi signanter: Immo iuxta quodcumque horologium vulgò exactum; non enim est major ratio de uno, quàm de altero. Porro si quis me interroget, an juxta præsentem Ecclesiæ prohibitionem necessariò standum sit primo horologio, an verò secundo vel tertio, Respondeo cum communi sententia:

CONCLUSIO V.

Licet sequi unum ex horologiis vulgò exactis.

Manuel Rodriguez in nova editione sum. tom. 1. cap. 105. n. 6. & Salas. 1. tom. in 1. 2. tract. 8. disp. unica sect. 25. n. 264. negant posse nos computare tempus juxta ultimum horologium, ab eoque puncto servare jejunium ad communicandum. Idem docet Merolla tom. 1. disp. 3. cap. 3. coroll. 11. n. 139. ubi sic ait (ut refert Caramuel supra §. 210.) Falsum est quod subduunt aliqui, quòd scilicet, si diversa sint horologia, & unum sonuerit horam mediæ noctis, aliud verò non, potest qui tunc solvit jejunium naturale, communicare sequenti die; quia est veluti si essent duæ rationes, vel opiniones probabiles; liceret enim alteram illarum amplecti. Hoc enim falsum est, quia in pari causa melior est conditio præcepti possidentis: & opiniones probabiles sunt tantùm speculative, & ideo homo tunc debet se gerere, ac quando factum est dubium. Ita ille. Nec aliam rationem adfert Rodriguez, vel Salas.

Unde Caramuel §. 205. vocat sententiam illam clarum & manifestum errorem. Et §. 210. quamvis admittat ab extrinseco esse probabilem, confidenter tamen pronuntiat, ab intrinseco esse omnino improbabilem, & rationes à Merolla adductas, aut nihil, aut contrarium probare. Vide Auctorem citatum.

Uno verbo Respondeo, illam diversitatem horologiorum, ne vel minimam causare incertitudinem aut dubietatem jejunii naturalis. Quippe licet dubium sit, & planè incertum, cui horologio præcisè correspondeat punctum physicum mediæ noctis; quia fortè primo, fortè secundo, fortassis etiam & verosimiliùs nullo; equidem moraliter certum est ex communi consensu Doctorum, Ecclesiam non velle

§1. Quidam negant nos posse computare juxta ultimum horologium, Rodriguez. tom. 1. disp. 3. coroll. 11. n. 139.

Caramuel.

sed oppositum omnino tenent.

nos obligare primo horologio, sed planè liberos relinquere, ut sequamur quodcumque officiale vulgò exactum.

Si dixeris; petitur principium. Respondeo minimè; sed redditur ratio conclusionis. Et quæ illa? Consensus Ecclesiæ, cujus est ordinare tempus, à quo debeat incipere jejunium, & potuit sic ordinare, ut non inciperet, nisi ab ultimo horologio: colligitur autem sic fecisse ex communi consensu Doctorum & consuetudine timoratorum, ita interpretantibus hoc præceptum.

Aliqui fundant hanc Conclusionem in probabilitate opinionis, quia, inquiunt, singula horologia, quamdiu de errore non constat, faciunt opinionem probabilem, quam unusquisque potest licitè sequi in suis operationibus. Sed hoc aliis displicet, qui existimant horologia vulgò exacta, non eà diligentia curari, ut sententiam probabilem efficiant. Profectò quòd talis sit hora in cælo, qualis sæpiùs sonat in horologio Lovaniensi, credo vix, ne vix quidem, esse probabile.

Caterùm vel sola probabilitas speculativa, quam Merolla non negat, facit Conclusionem nostram practicè certam, cum nullum dubium sit, quin liceat se conformare horologio probabili, quando certum nequit haberi. Qui ergo comedisset vel bibisset tempore medio inter horam unius horologii, & alterius, non debet se gerere ut dubitans, sed ut habens opinionem probabilem speculativam se non comedisset, vel bibisset post horam duodecimam; adeoque ut practicè certus se posse illà die communicare.

Atque dato, non concessio, quòd esset dubius, ostendo Conclusionem sequenti adhuc licitè illà die communicare.

Interim pro majori explicatione præsentis Conclusionis quæro, an liceat sequi unum horologium pro jejunio Ecclesiastico, & alterum pro jejunio naturali?

Casus sit iste: Petrus die sabbathi post mediam noctem, ut primùm audivit duodecimam, comedit carnes, & postquam satur, excessit è mensa, audivit aliud horologium, significans horam duodecimam. Die sequenti communicare vult, & sic discurret: Horologia habent opinionum probabiliùm virtutem; at ego comederam antequam tale horologium sonuerat: ergo probabile est, quòd comedi ante duodecimam: Ergo probabile quòd sim jejunus. At opinioni probabili conformare conscientiam possum: Ergo potero communicare. Et volo scire, inquit Caramuel supra §. 280. cur communicare non possit: nam stando doctrinæ præcedenti potest: & ego in toto hoc Petri discursu quod possem, aut negare, aut reprehendere, nihil invenio.

Ad hunc casum responderet Lugo disp. 15. n. 47. Si audito primo horologio, & post cœnam agnoscat error prioris horologii, credo, quòd

Ratio à priori voluntas Ecclesiæ.

§ 2. Aliorum fundamentum rejectum.

§ 3. An liceat sequi unum horologium pro jejunio Ecclesiastico & alterum pro naturali?

Caramuel

§ 4. Negat Lugo.